

Criza se accentuează prin măsurile de ieșire din ea

Prof. Univ. Dr. Cătălin Zamfir¹
Institutul de Cercetare a Calității Vieții

Sursa: Revista Inovația Socială nr. 1/2010 (iulie-decembrie) pp. ...

URL stabil: <http://inovatiasociala.ro/index.php/jurnal/article/view/56>

Publicată de: Institutul de Cercetare a Calității Vieții

Revista Inovația Socială este o revistă online creată în cadrul proiectului „Inovația Socială - Factor al dezvoltării socio-economice”, proiect coordonat de Prof.dr. Cătălin Zamfir în cadrul Institutului de Cercetare a Calității Vieții. Această revistă utilizează politica liberului acces la conținut, pornind de la principiul conform căruia cercetarea deschisă publicului sporește schimbul global de cunoaștere. Inovația socială este o revistă electronică pe care cititorii o pot urmări pe măsură ce este scrisă și pe care o pot scrie ei înșiși. Revista va avea o apariție bianuală, dar fără a avea o dată de apariție, ci un interval în care este scrisă. Astfel, în lunile ianuarie-iunie 2009 va fi scris primul număr. În perioada respectivă, pe platforma online vor fi publicate în timp real contribuțiile și dialogurile generate între cititori și contribuitori.

Prin accesarea articolelor din arhiva Revistei Inovația Socială indicați acceptarea termenilor și condițiilor de utilizare care sunt disponibile la adresa <http://www.inovatiasociala.ro/> care indică, în parte, faptul că puteți utiliza copiile articolelor doar pentru utilizare personală, necomercială. Vă rugăm să contactați redacția pentru alte tipuri de utilizare la adresa contact@inovatiasociala.ro.

Orice copie a materialelor din Revista Inovația Socială trebuie să conțină aceeași notă de drepturi legale, așa cum apar acestea pe ecran sau tipărite.

¹catalin.zamfir1@gmail.com

Criza se accentuează prin măsurile de ieșire din ea

Prof. Univ. Dr. Cătălin Zamfir

Rezumat:

În ultimul timp se discută mult despre criza economică mondială și efectele ei. În acest context, profesorul Cătălin Zamfir deschide dezbaterile despre criza românească, inițiată în Revista Inovația Socială, având în perspectivă natura crizei noastre, precum și câteva direcții pentru ieșirea din criză.

Cuvinte cheie: criza în România.

Abstract:

The issues around the global economical crisis and its effects are currently under much attention. In this context, Professor Cătălin Zamfir opens the debate on the Romanian Crisis, initiated in the Social Innovation online Journal, by bringing to your attention the nature of our crisis and some directions for surpassing it.

Keywords: crisis in Romania.

Natura crizei noastre

De la început e necesară o precizare. Care este natura crizei cu care ne confruntăm? Am ajuns să ne îmbătam cu ideea confortabilă că ne confruntăm cu o criză economică mondială. Fiind indusă de criza mondială, „lumea bună” internațională va ieși din criza economică și ne va trage și pe noi după ea. Anul acesta sau anul viitor va trece criza economică, așa cum trece și gripa, și totul va fi bine. Așa este? Putem privi problema așa: criza noastră economică a fost indusă de o criză economică globală, dar amplificată de organismul nostru foarte slăbit. O putem însă privi și altfel: economia noastră era deja pe pragul crizei sale structurale; criza mondială doar a declanșat-o și amplificat-o.

Și încă: este criza noastră *în primul rând o criză economică*, sau este una complexă, economică, politică și socială? În primul rând, cred că ne confruntăm cu o criză politică. În ultimii ani ne-am angajat într-un proces evident orientat spre o dictatură birocratico-prezidențială, care induce cu o rapiditate uimitoare dezorganizare în întreaga viață social-economică.

Economia noastră a ieșit slăbită și structural dezorganizată dintr-o tranziție guvernată de un lung șir de măsuri strategice despre ale căror erori ne dăm seama prea târziu. Și criza combinată politico-economică a avut un efect distructiv asupra stării societății: sărăcire, alienare, neîncredere în instituțiile statului, în justiție și chiar în moralitate; o degradare a stocului profesional și educativ.

Să rezum. Sistemul politic a guvernat o tranziție economică păguboasă și acum îi anulează șansele de relansare economico-socială.

Cum ieșim din criză?

Desigur, este important să înțelegem natura și cauzele crizei, dar mai important este să ne întrebăm cum ieșim din criză, ce strategii ar trebui să adoptăm. Strategia ar trebui să cuprindă un pachet de măsuri imediate și măsuri pe termen mediu și lung.

Reîntoarcerea la democrație. Măsuri urgente: trebuie eliminați factorii care blochează o relansare sănătoasă și sustenabilă. Am în vedere trei asemenea măsuri. Guvernarea actuală este confuză și incapabilă să dezvolte o concepție coerentă. Mai mult, ea promovează măsuri care induc

dezagregare economică și socială. Guvernarea este blocată de conflicte politice și ambiții bazate mai mult pe interese, decât pe competență responsabilă. Oricum am privi lucrurile, demiterea guvernului este prima măsură urgentă. Dar are vreun sens schimbarea guvernului actual cu un nou guvern BOC 5. Nu cred că trebuie să argumentez de ce, chiar în această situație, măsura este necesară. A doua măsură, care este cheia ieșirii din criză: revenirea președintelui la atribuțiile fixate prin litera și spiritul constituției. Când am mers anul trecut la vot, cred că mulți dintre noi nu au înțeles sensul promisiunii făcute: „De ce vă este frică, nu scăpați”. Îmi pare rău să constat că aceasta este singura promisiune care s-a îndeplinit. În fine, a treia măsură, care decurge din primele două, este stoparea reformei continue spre dictatură. Asistăm deja la o schimbare a instituției reprezentative pentru orice democrație: parlamentul. Parlamentarii, am crezut, este compus din cei pe care i-am votat. Dar profilul parlamentului s-a schimbat. Unii au fost aleși prin vot, alții sunt „recuperați” prin șantaj și corupție. Neîncrederea în parlament este amplificată și de faptul că acuzațiile tot mai frecvente de fraudă electorală nu găsesc niciun răspuns convingător. Democrația se fundează pe încrederea că parlamentul exprimă voința populației și numai aceasta. Tot mai mulți nu mai au încrederea că structura puterii politice nu este mai mult rezultatul fraudelor politice de tot felul. În ultimele luni suntem șocați de promovarea în forță a unor legi nesusținute de marea majoritate a opiniei publice. Poate acest act un semn clar al primei forme de autoritarism? Am putea avea o surpriză: să realizăm că deja suntem în dictatură. După 20 de ani de la Revoluție ar trebui să ne angajăm într-o nouă tranziție: o tranziție spre democrație.

Relansarea democratizării este o condiție fără de care orice discuție ar deveni inutilă. După aceasta, trebuie să renunțăm la erorile strategice în care ne înfundăm. Aici, doar câteva exemple.

Restrângerea cheltuielilor publice. Există o obsesie pe care, ca orice eroare strategică, o vom plăti: cheia ieșirii din criză este „restrângerea” cheltuielilor publice. Asemenea opțiune este invocată cu argumentul reechilibrării bugetare, considerată a fi absolut necesară pentru relansare. Echilibrarea bugetului este importantă. Dar dacă ea nu este însoțită de măsuri active de relansare, ea nu va face decât să conserve subdezvoltarea, care riscă să devină cronică. Vom avea eventual, deși nici aceasta nu e probabil, un buget echilibrat, dar cu o economie și o societate distruse. Mai grav însă, politica restrângerii bugetare va susține iluzia că pe această cale se va asigura relansarea, ceea ce este absolut fals.

O veste proastă. Pentru funcționarea societății, statul este o instituție esențială, care, inevitabil, consumă resurse colectate de la populație. Ca să-și realizeze funcția, are nevoie de bani publici. Dacă este subfinanțat, statul nu-și va îndeplini misiunea și societatea va merge mai prost. Este statul român supra-finanțat și ar trebui să-și reducă finanțarea pentru ca lucrurile să meargă mai bine? Sau este sub-finanțat? Metoda cea mai simplă și mai sigură pentru a găsi un răspuns la această întrebare este să ne comparăm cu ce se întâmplă în celelalte țări din UE. Dacă luăm în considerare un indicator fundamental – *bugetul ca procent din PIB* – România este ultima sau penultima țară europeană. Date susțin că statul român este cronic sub-finanțat, în raport cu resursele economice de care dispunem. Concluzia: nu avem un spațiu de mișcare. Reducând bugetul, ne așteptăm la efecte globale posibil dezastruoase. Bugetul se va apleca sub o dublă presiune: o funcționare mai bună care va cere mai mulți bani și achitarea datoriilor. Ne așteptăm deci la o creștere inevitabilă a impozitării, probabil însă haotică ca toate măsurile care se iau în ultimul timp. Reconsiderarea sistemului de impozitare este dificilă, dar inevitabilă. Este clar că sistemul de impozitare, în orice formă a sa, va trebui să fie accentuat mai progresiv. Îmi este teamă că guvernul actual va înțelege prin „creșterea bazei de impozitare” creșterea impozitării segmentului sărac și mediu al populației. Deci o creștere a caracterului regresiv global al sistemului de impozitare. Sistemul actual de impozitare a împins bugetul în dificultate, dar, complementar este responsabil de stimularea consumului „ostentativ”, sever demoralizator într-o țară săracă și angajată într-un proces previzibil de sărăcire.

Și ce face guvernul? Pune în central politicii sale anticriză reducerea salariilor bugetari „la plesneală”.

Problema reală: creșterea controlului asupra utilizării banilor publici. Cel mai grav nu este că se cheltuiesc prea mulți bani, ci se cheltuiesc prost puținii bani de care statul dispune. Sunt mai multe căi de scurgere risipitoare a banilor publici.

Prima cale este transferul banului public în buzunare particulare. Nu deținem date aproximative asupra amploarei acestei scurgeri a banilor publici. Capitalismul a fost acuzat că este un mecanism de exploatare directă a majorității populației. Tranziția celor 20 de ani la rândul său, blochează voința colectivă de a susține orice program de relansare.

A doua cale de scurgere ineficientă a banului public este organizarea irațională a administrației publice, care, la rândul ei, toacă risipitor resursele publice. Sunt zone publice aflate într-un deficit sever de personal și zone/ instituții crescute canceros care nu numai că sporesc artificial numărul de salariați publici, dar și utilizează ineficient resursele bugetare. Trebuie să luăm în considerare și efectele secundare distructive: birocratizarea inventat un nou mecanism uriaș de exploatare: statul. Statul ar trebui să servească eficient colectivitatea. În mare parte, el a devenit însă un mecanism de exploatare indirectă a populației, prin impozite și taxe, transferând veniturile bugetare, împreună cu bogăția pe care o mai deținea în buzunarele privilegiaților. Efectul secundar este o demoralizare generalizată excesivă care împiedică munca eficientă a altora și complică viața noastră a tuturor. Crearea de instituții fără o logică organică trebuie stopată, dar nu prin desființare grăbită, ci prin promovarea unui sistem instituțional mai rațional și mai eficient.

A treia cale este ineficiența utilizării banului public. Sunt multe cheltuieli publice care inițial păreau a fi fost necesare, dar care, apoi, nu sunt evaluate și nu știm cât de eficient au fost utilizate. Este necesară promovarea unei *culturi a eficienței sistemului public*. Ar trebui să ne întrebăm de ce percepția publică este că în România ne confruntăm cu suprareglementare și o imensă birocratizare care blochează eficiența. Chiar principii bune de organizare sunt aplicate birocratic și contraproductiv.

Paranoia reformelor grăbite și impuse autoritar. Nu există sistem public care să nu fi fost obiectul unor reforme succesive. Cu greu însă putem găsi exemple foarte bune de reformă. Ar trebui să ne întrebăm de unde vine obsesia de a lovi în tot ceea ce sperăm să meargă bine. Iau ca exemplu învățământul. Nu vreau să spun că el ar merge bine. Dar nu merită chiar să fie distrus. Învățământul este sursa principală a viitorului. Dacă vrem să oferim viitorului cea mai importantă resursă, aceasta o reprezintă generații bine educate. Suntem tot mai mulți care ne întrebăm dacă ce se întâmplă în învățământ se datorează incompetenței sau vocației malefice distructive a unui grup care se tot învârtă în jurul puterii. Unele măsuri luate în ultimii ani sunt pași decisivi spre căderea învățământului românesc. Exemple. Asumarea așa-numitului model „Bologna” a fost primul pas. Față de acest model, de la început cu statut juridic neclar la nivelul UE, s-au formulat continuu critici și rezerve fundamentale. Unele măsuri recomandate au fost adoptate, dar cu prudență și neîncredere. În prezent el este tot mai violent criticat. România a fost prima și, după câte știu eu, singura țară europeană care a introdus-o sub formă de lege. Ar trebui să ne punem mai multe întrebări, inclusiv cine a făcut un loby turbat pentru acceptarea lui, și de ce. Structura rigidă a sistemului universitar de 3-2-3 a reprezentat un pas esențial de degradare a calității sale. Sistemul universitar redus la trei ani a devenit confuz și ineficient. El nu poate oferi nici o cultură fundamentală în domenii largi, nici profesionalizări. Masterul de doi ani „la zi” merge prost în toate universitățile, ca să nu zic catastrofal. Obligativitatea unor mastere lungi de doi ani, multe dintre ele pe teme relative restrânse, pentru care ar fi fost necesar unul sau două semestre toacă ineficient resursele publice și personale. Singura performanță a fost reducerea finanțării universității. Doctoratul redus la trei ani, confuz finanțat și organizat, este un mod de a împinge țara noastră și în acest domeniu printre ultimele țări europene.

Proiectul actual de lege a învățământului dă lovitură de grație. Să cităm doar câteva exemple. Universitățile, care cuceriseră autonomia și democrația internă, vor fi controlate de factorul politic și de manageri incompetenți, sursă de corupție. Universitățile „regionale”, care s-au dovedit a fi active și inovative, sursă esențială a dezvoltării locale, vor fi paralizate prin subordonarea lor într-un sistem centralizat și politizat. Să ne amintim că acum un secol, România se mândrea cu mulțimea centrelor universitare și culturale puternice. Această lege va distruge marea majoritate a acestor centre universitare, reducând multe universități la simple „colegii sătești”.

Reducerea liceului la trei ani, curios similar cu cel universitar, este o altă măsură. Am impresia că autorii acestei „reformă” au obsesia cifrei 3. Astfel, și liceul, nivel de vârf al învățământului românesc, este împins în degradare. Proiectul actual de învățământ produce în primul rând demotivarea și deprofesionalizarea corpului profesoral, subordonarea feudală a profesorilor directorilor numiți politic și pe relații. Sistemul le crează profesorilor o poziție nesigură care,

combinată cu salariile de mizerie, nu va mai oferi nicio rațiune de investire în profesionalismul personal. Însăși obiectivul obsesiv ca învățământul să răspundă mai bine la „cerințele pieței”, deși pare că sună bine, prin caracterul său abstract, devine o formulă pur demagogică: piața actuală a muncii este ea însăși confuză și nu putem ști în ce direcții va evolua. Desigur, învățământul nu trebuie să răspundă doar la cerințele pieței muncii. Școala trebuie să-și redefinească misiunea: să producă nu roboți frustrați și violenți, ci personalități cu o bază culturală și profesională solidă, cetățeni responsabili. Și, de ce nu, personalități cu o înaltă moralitate. Efectul social global al actualei „reformă” a învățământului este deformarea întregului sistem și producerea de dezechilibre educaționale, culturale și profesionale.

Sunt foarte îngrijorat de ce se va întâmpla cu proiectul legii învățământului. Situația este paradigmatică. S-ar putea ca mulți să creadă că cel mai dezastruos rezultat ar fi aprobarea legii ”în integralitatea sa”. Fără modificări. Nu cred că este probabil să se întâmple așa ceva. Și chiar dacă acesta va fi rezultatul, nu ar fi situația cea mai rea posibilă, pentru că până ce legea va putea să înfrângă rezistența surdă și rațională a sistemului, actuala guvernare va cădea și noua guvernare va pune cu siguranță ca prioritate anularea acestei legi absurde. Ar fi, desigur, cel mai bine ca legea să fie respinsă, dar cred că nici această variantă nu este foarte probabil să se întâmple. E drept, în parlament sunt mulți profesori. Dar responsabilitatea multora pentru sistemul pe care îl reprezintă va fi contrabalansată de lașitate politică, corupție și șantaj. Cred că cel mai grav rezultat ar fi, cum este probabil, ca legea să fie adoptată cu amendamente, multe poate bune, dar nu tot ce ar fi necesar. Problema este că actualul proiect de lege nu are nicio concepție constructivă asupra sistemului. Ea este, în ansamblul său, chiar cu amendamente, proastă și distructivă.

Este important să generalizez puțin acest caz. Dacă vrei să distrugi un sistem, e necesar să parcurgi câțiva pași obligatorii: 1. Să critici abstract sistemul: este prost și trebuie reformat. Orice sistem are problemele său și este criticabil. Nu e necesară o diagnoză serioasă, ci eventual câteva exemple sunt suficiente. 2. Avansezi o lege confuză, dar care conține câteva puncte care vor dezorganiza cu siguranță sistemul. 3. E preferabil ca într-o primă fază să nu accepți nicio critică, nicio modificare. Apoi, poți face unele concesii, acceptând unele modificări. 4. În final, oferi o mică satisfacție acceptând și în parlament câteva amendamente, creând iluzia că procedura a fost democratică și produsul final este „bun”. Întrebarea este: chiar cu modificări bune, o lege structural proastă, sau doar confuză, nu cumva va dezorganiza întregul sistem?